

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum

Teaterhögskolan i Malmö

Handledare: Barbara Wilczek och Rikard Loman

Slutseminarium: 2013-01-18

Nora Bredefeldt

TVPK10

Betraktaren och den betraktade

Genuspraktik för skådespelarstudenter

Abstrakt

Föreliggande kandidatarbete undersöker om begreppen subjektsposition och objektsposition är verksamma för en skådespelare i hans gestaltungsarbete, samt bidrar till utvecklandet av en genuspedagogisk metod för dramapedagoger. Metoden tillika materialet för undersökningen är fysiska workshops, deltagande observationer, fokussamtal och intervjuer med skådespelarstudenter i årskurs 1 på Teaterhögskolan i Malmö. Den undersökningsfråga som ligger till grund för arbetet är: Hur går jag till väga för att omvandla en teori kring genus, till praktik och konstnärlighet för en skådespelarstudent? Undersökningen är kvalitativ med en hermeneutisk ansats. Bakgrundsmaterialet berör genusvetenskapliga och teatervetenskapliga teorier kring performativitet och medvetna val.

Jag kommer fram till följande resultat i undersökningen; skådespelarstudenterna kan lära sig begrepp som från början tycks "för teoretiska" genom att fysiskt prova olika uttryck och öva på förhållningssätt gentemot varandra och sig själva. Begreppen subjekt och objekt hjälper dem att ha en genusmedveten hållning till hela deras gestaltungsarbete.

Nyckelord: genusmedveten, gestaltning, performativitet, subjektsposition, objektsposition, dramapedagogik

Innehåll

INLEDNING	4
SYFTE OCH UNDERSÖKNINGSFRÅGA	5
BAKGRUND	5
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER OCH DEFINITIONER.....	7
<i>Performativitet</i>	7
<i>Subjektsposition vs objektsposition</i>	8
METOD	8
<i>Disposition</i>	10
I. GENOMFÖRANDE	11
URVAL.....	11
<i>Förberedelser</i>	11
ETISKA FRÅGOR	12
II. RESULTAT	13
"SKITKORVEN" DET FÖRSTA SAMTALET, 23/10 2012	13
<i>Kommentar och reflektion</i>	14
"UPPTÄCK MÖNSTRET!" DEN FÖRSTA WORKSHOPEN 26/10 2012	14
<i>Kommentar och reflektion</i>	15
"SUBJEKT VS OBJEKT" FRÅGEFORMULÄRET 26/10 2012	17
<i>Kommentar och reflektion</i>	19
"REALITY CHECK" DET ANDRA SAMTALET 21/11 2012	19
<i>Kommentar och reflektion</i>	19
"GÖRAREN OCH VARAREN" DEN ANDRA WORKSHOPEN 26/11 2012	20
<i>Kommentar och reflektion</i>	24
"ETYD 2" DELTAGANDE OBSERVATION OCH DET TREDJE SAMTALET 7/12 2012	24
<i>Kommentar och reflektion</i>	26
SLUTDISKUSSION	27
SAMMANFATTNING	29
<i>Epilog och tack</i>	31
REFERENSLISTA	32
BILAGA 1, SVAREN PÅ FRÅGEFORMULÄRET	33
BILAGA 2, STUDENTERNAS UTVÄRDERINGAR	35
BILAGA 3, INSTRUKTIONER; FÖRSTA WORKSHOPEN	38
BILAGA 4, INSTRUKTIONER; ANDRA WORKSHOPEN	39

Inledning

Teatervetaren Kristina Hagström Ståhl beskriver i *Att gestalta kön* (2009) att genus och konstnärlighet ofta ställs mot varandra, och att medvetenhet och kreativitet av många betraktas som varandras motpoler.¹ Det var bland annat för att råda bot på detta förhållande som projektet *Att gestalta kön* påbörjades år 2006. Det var ett konstnärligt och pedagogiskt utvecklingsprojekt kring genusperspektiv vid Sveriges högskoleutbildningar för skådespelare, musikalartister och mimare. Officiellt avslutades projektet 2009, men ambitionen var och är att arbetet ska vara ett mål för lärosätena och att de nu ska vara självgående i detta arbete.

Mitt eget arbete har sin grund i detta angelägna projekt och vill på många sätt ta vid där det slutade genom att lyfta genusfrågor i gestaltungsarbete och genom att visa att kritiskt tänkande och kritisk medvetenhet inte alls blockerar konstnärligt arbete, att det tvärt om är så att ett genusperspektiv kan användas som en konstnärlig metod i en skådespelares gestaltning.

Den omedelbara orsaken till detta kandidatarbete var den kontakt som studenterna i årskurs 1 på skådespelarprogrammet på Teaterhögskolan i Malmö tog under hösten 2012 efter att ha avslutat en teoretisk kurs om genusvetenskap med en av skolans lärare. Efter kursen uttryckte flera av studenterna ett missnöje med den alltför teoribaserade undervisningen. Några av dem hade erfarenhet från tidigare utbildningar och kunde hänga med i undervisningen medan andra kände sig uteslutna och överkörda. Klassen som helhet kände en frustration kring att de ”inte jobbade från samma nivå”. Missnöjet växte sig så starkt att de valde att ta upp problemet med undervisningen på ett kårmöte. Här fick jag som elevkårsmedlem en delaktighet i problemet och erbjöd studenterna min hjälp i form av undervisning i ämnet. Deras önskemål var att ”få prova något på golvet”.

Min analys av situationen var att studenterna behövde en annan pedagogisk metod än den som skolan kunde erbjuda, för att tillgodogöra sig kunskap om genusmedveten gestaltning. Tillsammans med min handledare Barbara Wilczek satte jag därför ihop två fysiska workshops för studenterna som hade syftet att de skulle få prova något på golvet, samt bli medvetna om sina förstahandsval i sceniska situationer och träna upp sin förmåga att välja annorlunda.

---

¹ *Att gestalta kön* (2009) s.125

Syfte och undersökningsfråga

Syftet med mitt kandidatarbete är att utveckla en pedagogisk metod som stödjer en skådespelarstudents konstnärliga metod, samt att undersöka om begreppen subjektposition och objektposition är verksamma för en skådespelare i hans gestaltungsarbete. I denna text har jag med andra ord haft ett öga på min egen utveckling som pedagog och ett annat på den metod som jag tror ökar studenternas möjligheter att medvetet orientera sig i en allt mer genusmedveten samtid. Min förhoppning är att studenterna med hjälp av de verktyg som vi arbetat fram och som jag här redogör för ska få en möjlighet att använda genusperspektivet som en konstnärlig metod i deras gestaltungsarbete. På så sätt blir genusmedveten gestaltning inte en produkt som appliceras på ett arbete före eller efter, utan ett löpande arbete som också föder kreativitet.

Den undersökningsfråga som ligger till grund för arbetet är: Hur går jag till väga för att omvandla en teori kring genus, till praktik och konstnärlighet för en skådespelarstudent?

Bakgrund

I skådespelarprogrammets kursplan finns bland annat två mål. Studenterna förväntas:

- visa förmåga att beskriva, analysera och självständigt tolka sin rolluppgift i relation till uppsättningens form och innehåll samt kritiskt reflektera över sitt eget och andras konstnärliga förhållningssätt på skådespelarkonstens område

samt

- visa förmåga att på skådespelarkonstens område i ett självständigt arbete göra bedömningar med hänsyn till relevanta konstnärliga, samhälleliga och etiska aspekter.

Utbildningen på Teaterhögskolan speglar inte passivt sociala normer som pågår ”där ute”, utan bidrar aktivt till att skapa dem, och har därmed en betydelsefull roll och ett ansvar. Genom att förstå kön/genus som sociala konstruktioner kan skådespelaren både utnyttja den kunskapen för sitt gestaltande och även i sitt yrkesliv tydligt demonstrera hur kön/genus konstrueras för att ifrågasätta sociala normer. Eftersom teatern erbjuder en möjlighet att experimentera och laborera med verkligheten så kan vi problematisera fixeringen av de sociala tecknen ”kvinna” och ”man”, och skapa nya mindre

förutsägbara genusidentiteter.²

Frågan är bara hur en skådespelare gör för att undvika reproduktionen av en rådande genusordning? Genusvetaren och teaterprofessorn Tiina Rosenberg föreslår i *Besvärliga människor* (2004) att skådespelaren bör undersöka variationer och strukturer genom att skapa oordning i genuskonstellationerna.³ För denna typ av undersökande krävs emellertid en medvetenhet kring performativa handlingar som skapar kön/genus. Detta kan skådespelaren skapa sig med hjälp av en genusmaskerad; genom att till exempel frikoppla maskuliniteten från manligheten för att uppmärksamma att kön inte automatiskt är kopplat till genus, att den hegemoniska heterosexuella maskuliniteten är precis lika framställd och performativ som andra genus.⁴ Mot denna bakgrund blev det första steget för studenterna att identifiera mönstret i sig själv. Med mönstret menar jag att bli medveten om det egna beteendet och förhållningssätt som vi upprätthåller oss emellan.

Det var viktigt att synliggöra maktrelationen på ett tydligt och bra sätt för studenterna, för att sedan kunna arbeta vidare med gestaltande. Jag etablerade tidigt förhållandet mellan subjektposition och objektposition. Genom att bli betraktad som ett objekt så ligger definitionen av sig själv hos betraktaren. Som ett exempel på detta kan ses förhållandet åskådare-aktör; aktören gestaltar en viss karaktär som åskådaren äger rätten att definiera. Om aktören valt ett visst tecken för sin karaktär, låt oss säga en viss kroppshållning, så är det åskådarens tolkning av detta tecken som skapar karaktären. På detta sätt fungerar teatern; skådespelaren imiterar en handling som kan vara både känd eller okänd för mottagaren, handlingen i sig blir intressant först när den skapar en reaktion hos mottagaren. Detta tolkningsföreträde ger mottagaren (i detta fall åskådaren) makt i den här situationen. Men eftersom det ligger i aktörens uppgift att tillfredsställa åskådarens föreställningsförmåga så äger också aktören makten att välja vilket tecken hen vill i sin gestaltning.

---

² Rosenberg (2004) s.229

³ ibid. s.227

⁴ ibid. s.226

Teoretiska utgångspunkter och definitioner

Performativitet

Vårt språk tvingar oss att definiera och kategorisera varandra, vi tillskriver oss själva och andra egenskaper, beteenden och normer och på så sätt klistras genus och könsidentitet på våra kroppar. Genom att beskriva varandra och det vi ser så formar vi könsidentiteter, och vi kan bara förstå kroppen genom det sättet språket beskriver den.

Könstillhörighet och sexualitet skapas genom ord som vi uttalar och upprepar, så kallade tal-akter, eller performativitet. Ett exempel på en performativ handling är när föräldrarna till ett nyfött barn får höra av barnmorska eller läkare vilket biologiskt kön barnet har, penis eller vagina. Redan då tillskrivs barnet vissa egenskaper som socialt sett "hör till" dess kön. Under uppväxten fortsätter barnet att formas alltefter vad hen får höra om sig själv och andra i hens närhet; en viss sorts beteende är mer okej och normalt än ett annat, för att det tillhör en viss könsidentitet. Alltså, kön är inte något vi är eller har, utan vi *gör* kön, hela tiden; och på så sätt kan genus ses som en ständigt pågående process.⁵

Att avvika från den norm som är en tillskriven kan av omgivningen uppfattas som skrämmande, hotfullt, onormalt och konstigt. Vi fortsätter alltså att ikläda oss den roll som vi fått, vi spelar den sociala normen som vi passar in i, kanske i rädsla för att bli utstötta och ensamma. Judith Butler kallar detta för vår "scen av tvång", vi kan omöjligt välja vilket kön vi vill ikläda oss utan agerar per automatik utifrån våra samhällseliga normer.⁶

Gunilla Edemo beskriver det å sin sida som att vi kan betrakta genus som ideologier. Enligt en ideologi välkomnas en viss typ av beteende medan ett annat förkastas. Vi förhåller oss till normerna som ideologierna tillåter för att göra oss själva till varelser som utför begripliga handlingar inför varandra, och detta har ingenting med biologi eller inre egenskaper att göra.⁷ Vi förstår oss på varandras kroppar genom att koda dem enligt rådande normer. Butler menar att vi gör detta enligt den heterosexuella matris som kräver en genusordning med två tydligt identifierbara kön/genus som åtrår varandra, ett kvinnligt/feminint och ett manligt/maskulint.⁸ Genom att exponera ett

---

⁵ Butler (2006) s 199

⁶ ibid, s 23

⁷ Att gestalta kön (2009) s.118

⁸ Rosenberg (2004) s.230

genussystem för vad det är, ett kulturellt teckensystem, kan vi åstadkomma en distanseringseffekt och på så sätt komma åt en kritik av strukturerna.

För att synliggöra hur vi hela tiden ”gör kön” i vårt vardagliga liv använde jag mig av klassisk workshop i drag. Jag baserar den på Gunilla Edemos workshop ”Genusmaskeraden”, där hon låter studenterna göra två utflykter till två olika landskap där två ideologier råder, den ena är heterosexuella maskuliniteter och den andra är heterosexuella feminiteter.⁹ Jag har valt att arbeta med drag för att det ger en inblick i små konkreta handlingar som skiljer genus åt och som vi oftast tar som självklara beteenden hos oss själva. Att forma genus är att upprepa en viss typ av handlingar, och stabiliteten hos en genusidentitet ligger i att återupprepa dessa handlingar.

Subjektposition vs objektposition

Tiina Rosenberg refererar till den amerikanska teatervetaren Sue Ellen Case, när hon beskriver en västerländsk teater som ofta framställer könsskillnader på så sätt att mannens kvaliteter framhävs och kvinnan blir en återspeglning av hans karaktär.¹⁰ Mannen blir subjektet vars historia teatern utgår från och också vars blick vi som åskådare använder oss av när vi ser på. Historien definieras utifrån subjektet, och kvinnans dramaturgiska funktion blir att skapa det manliga subjektets gräns. Av den anledningen är det av stor vikt att skådespelarstudenterna (oavsett biologiskt kön) får prova på både att vara subjektet i en scen (den som historien utgår från) och även att få testa en objektposition (den som reflekterar subjektet).

Metod

Jag baserar min uppsats på kvalitativa undersökningar av det material som jag samlat in hos skådespelarstudenterna. Kvalitativ forskning beskrivs som forskning som handlar om karaktärerna eller egenskaperna hos någonting snarare än den kvantitativa forskningen som handlar om den mängd som gäller för dessa karaktärsdrag eller egenskaper.¹¹ Mitt empiriska material består av de utvärderingar och fokussamtal som jag fört med studenterna i samband med workshops och deras arbete med Etyd 1.

---

⁹ Edemo (2009)

¹⁰ Rosenberg (2004) s.97

¹¹ Widerberg (2002) s.15

Min ansats är hermeneutisk och jag har hela tiden i analysarbetet och tolkningarna av materialet vägt in min egen förståelse för ämnet samt den kontext som det uppstår och befinner sig i. Jag har valt att använda mig av de fyra steg i en hermeneutisk tolkningsprocess som presenteras i *Uppsatsens mystik* (2006) av Rosenqvist och André. Där tar man först del av sitt empiriska material och försöker göra sig en helhetsbild, därefter söker man efter mönster eller teman i bilden. I den tredje tolkningen så jämför man sina mönster och teman med vad andra forskare har funnit, och tillslut återvänder man till sina egna teman och mönster med en fördjupad förståelse som leder till slutsatser för hela undersökningen.¹²

Mitt mål har längs hela processen varit att alla deltagare tillsammans ska fördjupa sitt sökande efter erfarenheter och sina kunskaper kring ämnet, därför bygger jag min undersökning på *fokussamtal* där gemensamma tankar, erfarenheter och åsikter får ta plats. Jag har agerat samtalsledare för att ursprungsfrågan inte ska gå förlorad och låtit alla tankar och åsikter ta plats för att inte stoppa processen hos deltagarna och på så vis komma åt den ”tysta kunskapen”¹³ Syftet med samtalen har inte varit att enas kring en slutsats utan att medvetandegöra, se på och undersöka ämnet ur många olika vinklar, därför är det viktigt med hela klassens deltagande.

Jag har även använt mig av formulär där studenterna själva har fått fylla i sina tankar direkt efter genomförd workshop. Detta var för att jag ville att de var och en skulle få möjlighet att reflektera kring sitt eget arbete samt ge sin utvärdering av mitt arbete i skydd av anonymitet. Frågorna har då varit statiska och i syfte att kunna göra en uppföljning av arbetet och en utveckling av min pedagogiska metod.

Under mina två workshop tillfällen med studenterna samt vid deras redovisningar av etydarbetet har jag varit en deltagande observatör. Jag har deltagit på så vis att jag har styrt deras workshoparbete med hjälp av instruktioner för fysisk handling, och samtidigt observerat skillnader i deras kroppar såsom hållning, tempo, fysiska handlingar och verbal kommunikation. Jag har således gjort deltagande detaljobservationer där jag noterat detaljer i rörelse, tal och social samvaro.

---

¹² Rosenqvist & André (2006), s. 32

¹³ ”Michael Polanyi myntade begreppet 1958 i boken *Personal Knowledge*. Begreppet (på engelska: tacit knowledge) syftar på den förkunskap vi alla bär med oss och som ibland är omedveten eller tas för givet. Smith, M. K. (2003) 'Michael Polanyi and tacit knowledge', *the encyclopedia of informal education*, www.infed.org/thinkers/polanyi.htm.” Rosenqvist och André 2006 s.76,77.

Jag har även gjort osystematiska observationer när situationer har uppstått bland studenterna där jag valt att inte delta utan bara noterat vad jag ser och hör.¹⁴ Dessa observationer har gett mig inspiration att utveckla min pedagogiska metod, då studenterna utan min styrning kommer fram till nya insikter tillsammans eller då det uppstår konflikter.

Disposition

Jag har disponerat detta skriftliga arbete i två större delar, en del som jag kallar "Genomförande" och en del som jag kallar "Resultat". Den förra delen omfattar beskrivningen av mitt urval, mina förberedelser och de etiska frågor jag beaktat. Jag har valt att ha med rubriken etiska frågor då det rör sig om ett pedagogiskt arbete där studenterna har fått godkänna allt material som jag använt mig av. I den senare delen, själva redovisningen av mitt pedagogiska förlopp och min undersökning, gör jag nedslag i mitt empiriska material för att beskriva hur de olika delarna av undersökningen har gått till samt vad jag fått för respons av studenterna. Efter varje del gör jag korta reflektioner kring vad jag har lärt mig och om jag kan se något mönster i materialet jag fått från studenterna.

---

¹⁴ Rosenqvist och André (2006) s.79

I. Genomförande

Urval

Jag har genom teaterhögskolan i Malmö fått möjligheten att samarbeta och studera skådespelarstudenterna i årskurs 1 som påbörjade sina studier höstterminen 2012. Att välja ut en grupp som fokus för mina undersökningar var ganska enkelt då jag själv studerar vid teaterhögskolan i Malmö och där fanns denna klass samt ett par pedagoger som var intresserade av ämnet. Urvalet har skett med hänsyn till studenternas kursplan, som redan berörts.

Urvalet av litteratur har jag gjort dels i samråd med min handledare Barbara Wilczek, och dels på egen hand då den ena boken har lett mig till den andra i sökandet efter referenser. Grundbulten har dock hela tiden varit boken *Att gestalta kön* då den behandlar ämnet på ett, för min undersökning, relevant sätt. Jag har även baserat många av mina övningar på delar från den boken, och använt den som referens för studenterna till deras gemensamma grund i genusarbetet.

Förberedelser

Inför den första workshopen gick jag igenom min handledares anteckningar från hennes deltagande vid Gunilla Edemos lektion ”Genusmaskeraden”, samt mina egna anteckningar från densamma. Anteckningarna gav mig en grund att stå på och jag kunde utifrån dem utveckla en egen typ av genusmaskerad där jag använde mina egna instruktioner och tillvägagångssätt för att studenterna skulle få prova feminiteter och maskuliniteter.¹⁵ Jag satte mig in i litteraturen kring genusmedveten gestaltning och bildade mig en uppfattning kring vad begreppen subjektsposition och objektspostion eventuellt kunde ge till skådespelarnas gestaltningsarbete.

Inför fokussamtalet förberedde jag diskussionsfrågor på enkäter som vi kunde förhålla oss till senare, dessa var baserade på vad den första workshopen handlade om. Jag informerade studenterna om uppsatsarbetet och när jag fått klartecken från kollegiets håll så kunde vi boka in en tid och plats för första workshopen.

---

¹⁵ Se bilaga 3 för instruktioner

Efter att ha utvärderat enkätsvaren kunde jag förbereda frågor till samtalet och även påbörja arbetet med nästa workshop som syftade till att precisera ämnet. Jag fick en ny tid och plats för del 2 och förberedde instruktioner för den.¹⁶

Inför det sista fokussamtalet fick jag möjligheten att göra observationer av studenternas självständiga arbete med etyd 2 där meningen var att de skulle kasta om roller med varandra och prova på varandras uppgifter. Det ledde till att de själva förberedde frågor till det sista samtalet. I detta skede fanns jag endast med som observatör och samtalsstöd vid eventuella utsvävningar från ämnet (som ju var deras eget gestaltande).

Då min undersökning ständigt varit föränderlig beroende på kontexten den befinner sig i (12 studenters pågående utveckling av sina hantverksmetoder), så har även mina förberedelser varit helt beroende av varandra och anpassade efter de upptäckta behoven. Detta har gett en metodutveckling av min egen pedagogik under resans gång.

Etiska frågor

Samtliga studenter och pedagoger har blivit informerade om uppsatsarbetet, jag har även informerat studenterna om att deras utvärderingar och svar kommer att behandlas antingen helt anonymt eller konfidentiellt, alltså finns inga namn på personerna med i uppsatsen. De berörda kommer att få ta del av uppsatsen.

Jag har försökt vara noggrann med min roll inför studenterna, jag är inte utbildad pedagog och jag är heller inte deras klasskamrat. Detta för att jag finner det viktigt att vår relation ska vara så jämställd och personlig som möjligt utan att jag blir privat inblandad i deras klass. De kom själva fram till en benämning på min roll: ”genuscoachen”. Denna roll har gett mig möjlighet att vara ett stöd för studenterna i deras lärandeprocess och samtidigt betrakta dem utifrån i mitt uppsatssyfte. Jag fick en kommentar kring det i utvärderingarna från studenterna:

- ... det är även soft att jobba med någon som inte är pedagog, men som heller inte är en i vår klass. Du tillför en objektivitet som kan vara nyttig i dessa sammanhang, där saker och ting lätt blir jobbigt och obekvämt för många.¹⁷

---

¹⁶ Se bilaga 4 för instruktioner

¹⁷ Studenternas utvärderingar, bilaga 2

II. Resultat

”Skitkorven” Det första samtalet, 23/10 2012

Studenterna själva var initiativtagare till klassens första gemensamma samtal om genus. Att jag kallar det för det första samtalet trots att de hade haft en lektion innan¹⁸, beror på att detta samtal var startpunkten för klassens gemensamma grund i genusmedveten gestaltning. Vid detta samtal fanns jag endast med som observatör och lyssnare. Det var den 23 oktober 2012 och hade temat ”Vad är genus” och ”Feministiska teorier”, där var en av studenterna samtalsledare och höll i en presentation för sin klass.

Under presentationen fanns det möjlighet för alla att ställa frågor och diskutera, jag valde att anteckna just dessa frågor som kom upp och bitar av diskussionerna under presentationens gång, för att få en sammansatt bild av kunskapsnivån i klassen. Teman som kom upp var: Vad är genus? Vad är skillnaden mellan jämställdhet, jämlikhet och genus? Hur skapas könsroller och vad är en norm? Hur bildas en könsmaktordning och av vem? Patriarkat/matriarkat. Feminism. Heteronormativ genusordning. Härskartekniker.

En av diskussionerna handlade om biologism¹⁹, och man frågade sig om vissa beteenden var kopplade till ett biologiskt kön, som argument kunde man ta exempel från djurvärlden. Men diskussionen ledde in dem på att vi endast får ta del av valda delar av djurvärlden i filmer och dokumentärer och på så vis kunde de konstatera att kön är sociala konstruktioner och att vi tillsammans upprätthåller dem.

Klassen pratade om patriarkatet och om varför det fortfarande (trots feminismens intåg i politiken) är den rådande maktordningen. Här valde jag att ge diskussionen lite fart och kastade in följande fråga:

Varför är en förändring av maktordningen en smärtsam process?

Då skedde något intressant, plötsligt fick studenterna en personlig ingång i samtalet och diskussionen började handla om vad de själva har för roll i förändringen. En av studenterna pratade om sin egen medvetenhet som att hen hade suttit på en stor skitkorv

---

¹⁸ Se Bakgrund

¹⁹ Biologism – ”en åskådning som betonar (nedärvda) biologiska faktorer som förklaringar till människors beteende och utveckling.” <http://www.ne.se/sve/biologism>, Nationalencyklopedin, hämtad 2013-01-13.

hela sitt liv och att det nu var smärtsamt att bli medveten om den. En annan student fyllde i med att det hade varit bekvämt att sitta på skitkorven ända fram tills nu, då hen blev medveten om den.

Samtalsledaren förde in samtalet på sexualitet och sexuell över/underordning; detta ledde till en diskussion om rätten till sin egen kropp. Klassen diskuterade aborter, barn som maktmedel, samt sex och porr. Därefter gjorde samtalsledaren en lång lista med viktiga namn inom feminismen och feministisk scenkonst, och i och med den var samtalet till ända.

Kommentar och reflektion

Jag upplevde under hela samtalet att det var högt i tak och studenterna fick möjlighet att i sin egen takt ta in och fundera över de olika begreppen. De kunde ställa frågor som aldrig blev för dumma eller för smarta för varandra och det rädde en vänskaplig och nyfiken jargong dem emellan. När studenterna med egna ord och insikter började koppla teoribildningen till sig själva och sin utbildning, blev stämningen rörande lyrisk. Att jobba från en gemensam grund var viktigt för dem och jag kom fram till efter deras samtal, att deras största och bästa gemensamma referens är boken *Att gestalta kön* (2009), som behandlar deras yrkesområde och studieområde på ett mycket behändigt sätt.

”Upptäck mönstret!” Den första workshopen 26/10 2012

Vid den första workshopen arbetade vi med att upptäcka den av studenterna benämnda ”skitkorven”. Jag ledde arbetet i form av verbala instruktioner som syftar på fysiska handlingar hos mottagaren, jag observerade skillnader i kropparnas rörelser, talet och den sociala samvaron mellan studenterna. Direkt efteråt fick de tillsammans reflektera över vad som uppstod under arbetet, där skedde ett fokussamtal och jag agerade samtalsledare.

Dragworkshopen började med att studenterna värmdes upp genom att de föreställde sig en kvinna som varit betydelsefull för dem i deras uppväxt och försökte härma hennes sätt att röra sig. Därefter gjorde de samma sak fast med en man som varit betydelsefull i deras uppväxt. Sen försökte studenterna härma varandra, genom att välja ut en person i rummet vars gångstil man kopierar till sin egen kropp. Här fick studenterna instruktionen att om kompisens gångstil förändras så förändras även min

egen. Efter ett tag ledde detta till att alla studenter i rummet rörde sig på nästan exakt samma sätt. Den här delen fungerar som ett exempel på hur vi imiterar genus i vår vardag, det finns inget original, utan vi är alla kopior av varandra.

Sen började den första utflykten till ett landskap där normen är heterosexuella maskuliniteter, likt Edemos workshop så startar jag med det landskapet för att det illustrerar vårt samhälles maktstruktur där vi utgår från mannen som norm. Den är också helt avgörande för hur det andra landskapet förhåller sig till omvärlden. Här får studenterna instruktioner som: ”Detta är ditt rum, de andra är besökare i ditt rum, betrakta dem, Jag tittar på dig”. Den instruktionen bygger på teater *Lacrimosa*s beskrivning av den ”otillgängliga, betraktande blicken” i boken *Större än så här*²⁰ (2008). Där skådespelarna med hjälp av sin blick kan hitta ett sätt att skaffa sig en subjektsposition, en position som är handlande och äger definitionen av sig själv.

I nästa del av workshopen fick studenterna göra en utflykt till ett landskap där normen är heterosexuella feminiteter. Här fick de bland annat instruktionen: ”Du är gäst i det här rummet, och det finns ständigt någon som betraktar dig, du vet att du är betraktad, och du tycker om att bli betraktad”. Genom den instruktionen sker en förflyttning av fokus från sig själv som handlande subjekt till att vara en person som blir till i någon annans blick – ett objekt för någon annans betraktande.

Dessa båda utflykter avslutades med en lång improvisation där studenterna möttes i sina dragkaraktärer. Under improvisationen så skruvades volymen för karaktärsdragen upp, studenterna välkomnades i att ”spela över” och låta sina karaktärer bli extrema stereotyper. Jag använde mig av den tekniken för att studenterna skulle få möjlighet att testa sina gränser – och kanske gå över dem.

Kommentar och reflektion

Jag märkte ganska snabbt att studenterna var lyhörda för instruktionerna, och tolkade dem en och en åt gången. Därför behövde jag som instruktör ta en sak i taget, vara lugn och påminna om vissa bitar när de tappades bort. Jag utvärderade mig själv som pedagog under arbetets gång, och märkte att när jag var osäker på någon instruktion så uppfattade heller inte studenterna den tydligt och kunde inte använda sig av den. Därför valde jag strategiskt bort några av instruktionerna eller gav dem i en annan ordning än vad jag från början hade bestämt mig för.

---

²⁰ Teater *Lacrimosa* (2008) s.97

Den tydligaste skillnaden i studenternas kroppar märktes när de fick instruktionen ”Du är betraktad”, eller ”Du betraktar de som befinner sig i ditt rum”, hållning och tempo förändrades, det blev tyst i rummet och koncentrationen flyttades både inåt mot studenten själv och utåt mot de andra studenterna. När vi skruvade upp volymen för arbetet och studenterna välkomnades att överdriva uppstod ibland obehagliga sociala situationer där en eller flera individer blev antingen styrande i gruppen eller utsatta av de andra. I samtalet efteråt frågade jag vad som hände och vad de tänkte om det. Jag fick svar som:

”I maskuliniteterna var det laget, gruppen som var viktig, medan i feminiteterna var det individen”

”Det gällde att vara bäst på idealen”

”Jag upplevde en igenkänning i båda stereotyperna”

”I vissa bitar kunde jag vara bekväm, andra inte”

”Maskuliniteterna kändes mer raka mot varandra, feminiteterna var falskare”.

Här följer några citat ur de utvärderingar som studenterna lämnade i slutet av höstterminen. Jag har samlat de citat som var relaterade till den första workshopen²¹:

– Jag har fått erfarenhet av att göra utflykt till det maskulina och feminina. kunde relatera till det när jag undersökte olika könsroller i scenen och var inte rädd för att ta ut svängarna när jag hade med mig en erfarenhet från dina workshops.

– Genom dina övningar har jag också fått en tydligare bild av feminitet och maskulinitet, eftersom jag fick uppleva äkta känslor när vi gjorde dessa två skillnader praktiskt istället för att bara diskutera kring dem.

– Under den första workshopen arbetade vi med att identifiera maskuliniteter och feminiteter. Jag hade en uppfattning om vad jag i stort tänkte kring dessa. Jag upplever att jag hade en bild av hur jag skulle se ut och hur dessa två skulle yttra sig fysiskt. Det jag insåg under och efter workshopen var att jag inte hade förståelse för vad dessa uttryck gav uttryck för. Som tex hade jag en väldigt klar bild över hur jag skulle gå i en feminitet men hade inte reflekterat över att jag genom det sättet att gå kanske framhävde min byst och fick mina ben att verka längre, sensuellare osv. Vi fick också arbeta med att dölja något på vår kropp samtidigt som vi framhävde något annat. Det kändes obekvämt att förhålla sig till alla som om man var gäst i någon annans rum. Plötsligt blev jag mer medveten om att det är strukturer som format vad som är maskulint och femint.

– Att det feminina sättet att röra sig är tillskrivet kvinnan för att hon förväntas vara ett objekt för en mans beskådning. Detta är självklart något väldigt generellt men något som blev tydligt för mig under vår första workshop. Det som blev tydligt var skillnaderna i hur man förhåller sig till rummet och till andra man möter i respektive "-tet".

– Jag kände efter vår första workshop att jag hade fått lättare att identifiera vad som var förväntat av könet jag själv har och det kön jag gestaltar. Det hade jag väldigt svårt att förhålla mig till. Jag ville inte falla i att gestalta en norm och att spela den sviniga mannen

---

²¹ Fullständiga utvärderingar återfinns i bilaga 2

med alla maskuliniteter i världen. Jag kände att jag föll dit hela tiden och att det hämmade mig.

I utvärderingarna av den första workshopen kan jag läsa ut att studenterna fått större vokabulär kring genus som hjälper dem att förstå deras egna val och även sina klasskamraters. Studenterna lärde känna olika handlingar som socialt konstruerade och kunde därmed se sig själva i verkligheten och som medskapare av sociala normer.

”Subjekt vs objekt” Frågeformuläret 26/10 2012

Efter den första workshopen med studenterna så lämnade jag ut ett papper som var ett underlag för en diskussion. Jag gav studenterna möjligheten att svara anonymt på enkäten och lämna den i mitt fack på skolan, alla de svarande valde att vara anonyma. Jag gav även instruktioner om att enkäterna var frivilliga att fylla i och att de endast fyllde syftet att hjälpa mig i min undersökning, av 12 elever fick jag 6 svar, alltså halva klassen. Ett av mina bakomliggande syften med frågorna var att försöka mäta hur mycket av det jag lärt ut som hade nått fram till studenterna. Alltså om min pedagogik hade fungerat. Jag hade formulerat 6 st. frågor som dels berörde delar av workshopen samt huruvida förståelsen för några begrepp hade utvecklats.²²

Här följer två av de frågorna jag ställde och svaren som jag fick, dessa frågor var ställda i syfte att få reda på om mina tankegångar kring dessa begrepp hade nått ut till studenterna. På så sätt var alla svar värdefulla och endast i egoistiskt syfte. Jag har valt att tolka och kommentera svaren först ett och ett, detta gör jag i kursivstil, sen gör jag en sammanfattande tolkning av hur jag ska gå vidare i mitt arbete.

1. Vad skulle du säga är ett handlande ur en subjektposition?

A) Jag vet inte om jag upplevde att det förekom, om jag fattat rätt vad subjektposition betyder. Jag upplevde att man hela tiden påverkades av gruppen och att jag i synnerhet gjorde inga handlingar för att jag ville det själv, kanske bara i så fall för uppmärksamhet och status.

Detta svar tolkar jag som att jag behöver bli mer tydlig i vad det är vi undersöker.

B) I en subjektposition betraktar man någon ett något. Jag förknippar positionen med ett övertag i en situation. Det bygger på att personen i subjektposition har objektifierat någon annan

Här ställer jag en motfråga för att fördjupa undersökandet: Kräver en subjektposition att det alltid finns en motspelare som spelar upp hen?

---

²² Svaren i sin helhet finns i bilaga 1

C) Du behöver inte vara lika medveten om hur du ser ut och det känns som du har ett överläge!

Detta svar leder till en fördjupning kring huruvida ett subjekt kan vara objektifierat av någon/några.

D) Att i sitt handlande utgå från att man själv formar och skapar sin situation, position och sina förutsättningar.

Detta borde vara utgångspunkten i allt skådespeleri!

E) Det finns en slags självsäkerhet i det, det som händer utgår från mig, jag bestämmer om det ska hända och vad som ska hända. Vilket innebär ett ansvar vilket i sin tur ger pondus och makt.

Att bli medveten om maktperspektivet ger en fördjupning i gestaltandet.

2. Vad skulle du säga är ett handlande ur en objektsposition?

A) Bastuhäng, öldrickande, hejarramsor och skvaller. Gruppträck är en allmän företeelse i båda utflykterna.

Workshopen fungerar som ett experiment där man upptäcker sig själv som en del i gruppen. Jag tolkar även detta svar som att jag behöver vara mer tydlig i min begreppsförklaring.

B) Som objekt är man betraktad. Man är på något sätt utsatt vilket färgar ens handlingar. En objektsposition tror jag föder handlingar som pekar på komplex. Generellt skulle jag säga att det leder till ett handlande som innebär osäkerhet och passivitet.

Passiviteten i en objektsposition kanske tyder på att någon annan är aktiv i ens handlingar, här finns möjligheter för djupare undersökning.

C) Man tänkte väldigt mycket på hur man såg ut och man "ville" vara i ett underläge. Otroligt medveten, på ett dåligt sätt.

Detta öppnar även för att undersöka om det går att driva en vilja från objektsposition.

D) Att i sitt handlande utgå från att någon annan formar och skapar situation, position och förutsättningar.

Detta svar tolkar jag som att min pedagogik har nått fram.

E) Andra kan använda sig av mig. Jag är en hjälpredda, betraktad utan någon egen direkt vilja. Objektspositionen innebär också en oförmåga att välja riktning i scen/liv.

Behöver en objektsposition alltid innebära en handlingsförklaring? Eller går det att använda den själv?

Kommentar och reflektion

Det var omöjligt att svara ”rätt” eller ”fel” på frågorna då meningen med dem var att ge studenterna möjlighet att ge sina subjektiva upplevelser av handlandet, samt att jag skulle utvärdera mig själv genom dem. En av studenterna, valde att helt utelämna sitt svar på dessa frågor. Således kunde jag dra slutsatsen att jag behövde förtydliga min pedagogik vad gällde dessa begrepp (subjekt och objekt). Jag kunde även läsa ut ett intresse för ämnet och använda mig av deras svar för att dels utvärdera och förbättra min workshop men också för deras skull för att fördjupa undersökandet. Jag hade även en önskan att studenterna med min workshop skulle få några hanterbara verktyg att använda i sitt gestaltungsarbete.

Alltså, del 1 av workshopen fungerade utmärkt i genusterapeutiskt syfte, och för att upptäcka mönstret hos sig själva. Men nu krävdes en del 2 där huvudfokus skulle ligga på användandet av begreppen objekt och subjekt i gestaltningssyfte och genusmedveten konstnärlighet.

”Reality check” Det andra samtalet 21/11 2012

Det var dags för ett uppsamlade samtal mellan mig och studenterna. Vi sågs i skolans uppehållsrum och jag släppte ordet fritt med frågan: ”Vad har hänt sen sist?”

Studenterna berättade om sina nya erfarenheter av att vara medveten om genus i sin vardag. Någon hade fascinerats över hur genus/kön skapades i familjekonstellationer och någon annan hade reflekterat av hur genus/kön tog sig uttryck på dansgolvet eller i krogssammanhang. Vi pratade om kroppshållning och vad man kan sända för signaler till sin omvärld bara genom sättet att sitta eller röra sig på. Vi pratade också om hur man kan förhålla sig till ett rum och vad det ger för relationer till andra i det rummet.

Jag ställde också ännu en gång de två frågorna som jag ställt i formuläret och som jag redovisat ovan. Diskussionen som följde blev en uppstart till min nästa workshop. Vi pratade om populärkulturen och hur genus/kön skapas i TV-serier, musikvideos och filmer. Studenterna löste också frågorna tillsammans och kunde ge svar till varandra, jag nämnde endast några stödord kring begreppen.

Kommentar och reflektion

Min målsättning med de fördjupande frågorna efter första workshopen var att vi skulle ha en ordentlig genomgång av dem och diskussion. Men tiden var knapp och det andra

samtalet blev kortare än vad jag önskat, men gav ändå en hel del material för att sätta ihop den andra workshopen. Jag kände under samtalet en otrolig stolthet över hur pass mycket studenterna hade tänkt på det vi jobbat med, och att de tycktes imponerade av sig själva ju mer de insåg att de hade upptäckt. Jag tolkade samtalet som att en nyfikenhet och medvetenhet väckts hos dem och detta syntes och hördes i sättet de talade om genus och även i ödmjukheten gentemot varandras erfarenheter.

Det blev en verklighetscheck av vad som hade gått fram i praktiken och vad som behövde förtydligas, jag såg att vi behövde jobba på att få koppla genusarbetet till gestaltningen.

Som jag nämnt tidigare så fungerade den första workshopen som i ett terapeutiskt syfte, där många studenter upptäckte mönster hos sig själva och varandra. Det var upptäckter som väckte både frustration och nyfikenhet.

Här följer några citat ur studenternas utvärderingar som belyser just detta:

- Jag tycker att jag blivit mer medveten om hur jag är och hur det ser ut i samhället vad gäller genus och subjekt/objekt.
- Dina workshops har fått mig att tänka och reflektera över mycket. Det har varit en del jobbigt i det att analysera andra och sig själv i dessa frågor men jag tror att det varit nyttigt och lärorikt.
- Mina upptäckter och tankar rörde sig mest kring den extrema feminiteten för att det är något som ligger längre ifrån mig på ett personligt plan. Jag kände mig verkligen inte hemma i den extrema maskulin heller men där har jag utforskat mer eftersom att jag växt upp i ett samhälle där det förväntas att jag som man skall vara mer maskulint färgad.
- Den första workshopen gav mig flera verktyg att identifiera vilka normer jag ser reproduceras både i verkligheten och i mitt sceniska arbete. Den gav ett par starkare "glasögon" som jag känt att jag haft med mig i flera sammanhang efter det. Det räcker att jag tittar på min klass för att upptäcka att männen har mycket lättare för att äga ett rum och att kvinnorna måste ta sig den platsen.

”Göraren och Vararen” Den andra workshopen 26/11 2012

Även i den andra workshopen var min roll deltagande observatör, jag deltog i formen som instruktör precis som i första workshopen. Här använde jag en annan typ av uppvärmning, som dels syftade till att bli varm i kroppen, men också till att ge studenterna en möjlighet att uttrycka sig fysiskt i poser, och att se varandra samt delta i varandras scener. Instruktionen var:

Om du väljer att följa någon och den fryser i en dramatiskt pose, så fryser du antingen i samma pose eller i en som kontrasterar – flytta in i personens scen.

Instruktionen gav reaktionen att små mini statyer bildades här och var i rummet, statyer som hade kunnat vara frysningar från olika scener. Alla studenter hade samma möjlighet att bestämma vem eller vad scenen "handlade om", på så vis blev det gruppen tillsammans som styrde hela improvisationen istället för att en enskild individ bestämde. Vi fortsatte uppvärmningen med en par-övning där uppgiften var att spegla varandras rörelser. Den första instruktionen studenterna fick var:

... den som först tar initiativ till rörelse är den som för tills jag meddelar att det är dags att byta.

Detta gav upphov till att några av paren redan från början var osäkra på vem som styrde och vem som följde. Under övningens gång och när de fått byta ledare några gånger så fick de en ny uppgift att låta skiftet mellan dem ske så flytande som möjligt och utan att det skulle synas utifrån. De fick även en ny instruktion:

Till dig som för, placera din partner i en position som för dig betyder *makt*, när ni nått positionen så sker bytet utan att ni ger något tecken.

Nu utspelades de märkligaste scenerna på golvet. Samtliga par hittade ett flöde mellan sig där jag omöjligt kunde avgöra vem det var som styrde eller när bytet skedde, de olika positionerna var roliga, skrämmande, stora, små, subtila och övertydliga. Efteråt när studenterna fick reflektera över övningen så kom det fram att några hade fortsatt att vara osäkra på vem som gjorde vad men att de tillsammans hade åstadkommit den ena positionen efter den andra. Jag såg detta som en metafor för att spela en scen ihop, att bygga material som båda bär tillsammans och ansvarar för.

I den första delen av workshopen använde jag instruktioner för objektsposition i utflykten till landskapet med heterosexuella feminiteter. Dessa instruktioner innehåller ett arbete med den egna kroppen utifrån att den är betraktad och bedömd av någon annan. Jag använder andra instruktioner för subjektspostion i utflykten till landskapet med heterosexuella maskuliniteter. Dessa instruktioner innehåller i sin tur ett arbete med den egna kroppen utifrån att den befinner sig i centrum i sitt liv och äger rätten att definiera sig själv samt sin omgivning.

Jag drog ut de instruktioner som jag fann bäst ur objekt/subjekt-synpunkt och modifierade dem en aning samt la till några andra för att förstärka och förtydliga arbetet

för studenterna. Jag valde också att ta bort kategorierna maskuliniteter och feminiteter för att göra det tydligt för studenterna att vi inte längre jobbade med drag.

När studenterna arbetade med objektspositionen fick de instruktioner som kretsade kring att kroppen blir till i någon annans blick, alltså tappar skådespelaren tolkningsföreträdet för sin egen roll och blir definierad av andra. Jag tror att genom att bli medveten om sin egen kropp som något som finns till för begäret i någon annans blick, eller som ett stöd för att berätta någon annans historia, så objektifierar skådespelaren sin egen kropp. I detta arbete fann jag det intressant att undersöka om objektifiering av den egna kroppen kan användas som ett medel för att driva en vilja i en scen. Som ett exempel på detta hade jag några instruktioner för fysiskt handlande i denna del:

Du har ett problem med ditt utseende, ta reda på om någon annan ser det.
Det finns något som du är nöjd med i ditt utseende, ta reda på om någon annan ser det.
Låt den andra personen avsluta samtalet.

Instruktionerna innehåller ett antagande om att den andre i en situation är den som driver och bestämmer, men personen i objektsposition har fortfarande en uppgift och något som hen kan driva. Skillnaden är att den andre (subjektsposition) blir den som äger rätten att definiera verkligheten, vilket är en icke-jämställd relation.

Spännande situationer uppstod när ingen ville vara den som avslutade samtalet, tillslut bildades istället för flera små samtal ett jättestort där hela gruppen deltog. Jag fick bli den som avbröt situationen utifrån.

I arbetet med subjektspositionen fick de instruktioner för att finna en tilltro till att vara den som historien utgår från, att ha makten att definiera sin karaktär och lugnt bli uppspelad av de andra. För att bli den som äger rummet så krävs även att de andra i rummet förhåller sig till den personen på ett visst sätt. Studenterna fick i den här övningen en instruktion som löd:

Berätta för någon i rummet vad du åt till frukost idag.
Berätta för någon annan i rummet hur man tar sig från ditt hem till skolan.
Avsluta samtalet när du tycker att det är slut.

Nu uppstod av någon anledning begynnande konflikter i rummet. Alla ville berätta att det som just hen sa var rätt och riktigt. Olika strategier för att vara den som avslutar

samtalet uppstod, någon bara gick, någon annan avbröt och så vidare. En annan instruktion var:

Det du gör är viktigt, och du kan ta hur lång tid på dig som du vill.

Här blev allting som var och en sysslade med en handling, tempot sänktes i salen och undersökandet av detaljer på t.ex. en stol eller gardin blev långsammare och mer noggrant.

Därefter fick studenterna prova att blanda de två positionerna fritt i kroppen. Jag slog igång musik och lät dem undersöka dessa två förhållningssätt helt i sin egen takt och på sitt eget vis. Det uppstod danser och studenterna förflyttade sig fram och tillbaka mellan att handla i subjektsposition och objektsposition, provade på att låta en viss kroppsdel uttrycka något och en annan något annat.

Nästa del i arbetet var att koppla på talet och tänket, det hade jag valt att illustrera för studenterna i en debatt. Klassen delades i två grupper där den ena gruppen skulle börja debattera ur subjektsposition och den andra ur objektsposition. Jag bestämde när grupperna skulle byta, och efter ett tag släppte jag det fritt med uppmaningen att de skulle våga utmana sig själva, dock fick de aldrig byta åsikt i frågan. Ämnet för debatten var:

Är fotboll en konstform? Och är Zlatan i så fall en konstnär?

Debatten blev hetsig och mycket spännande att följa. Jag fördelade ordet och strävade efter att alla skulle få göra sin röst hörd och prova båda infallsvinklarna. Intressanta vändpunkter uppstod, t.ex. när en person valde att begära ordet med subjektspositionens ”sanningssägar-attityd” och sen bytte strax innan hen började tala och gav uttryck för ett osäkert och flyktigt påstående. Många fick också chansen att prova på subjektspositionens möjligheter att ta långa konstpauser, vilket gav flera komiska effekter till debatten.

Den sista övningen vi gjorde var rörelsekompositioner. Studenterna fick skapa två kompositioner var, en för subjekt och en för objekt. Därefter lät vi olika kompositioner mötas i en improvisation. Jag valde efter en stund in i improvisationen att frysa bilden och vi som betraktade fick tolka vad vi såg. Tolkningarna stämde inte alltid överens med varandra, vi är ju alla individer med olika erfarenheter av situationer,

men vi kunde ändå alltid tolka den ljudlösa bilden som att det pågick någon spännande aktivitet i den.

Kommentar och reflektion

Jag tror att genom debatten kunde de betrakta sig själva utifrån ett subjekts/objekts perspektiv. Studenterna hade fått uppgiften att behålla sin åsikt hela debatten igenom men argumentera på olika sätt, detta blev ett sätt att distansera själva påståendet och snarare fokusera på hur det framfördes.

Tolkningarna av studenternas frysningar i rörelsekompositionerna fick mig att fundera kring huruvida det krävs ett subjekt och ett objekt i en scen för att den ska ge publiken en bild som vi förstår oss på. Vi kanske är så vana vid den typen av funktioner på scenen att det har blivit vad vi letar efter för förståelse och igenkänning. Jag tyckte mig också se att studenterna nu fick möjligheten att använda sig av sin kunskap kring objekt och subjekt, och skapa något kreativt av den. Under det reflekterande samtalet i direkt anslutning till workshopen framkom att flera studenter var sugna på att prova jobba med sina textarbeten utifrån den nya kunskapen. Eftersom det var målet med hela workshopen såg jag det som en positiv signal.

”Etyd 2” Deltagande observation och det tredje samtalet 7/12 2012

Under hösten hade studenterna arbetat med ett textarbete tillsammans med skolans pedagoger. De hade fått tilldelat sig texterna och rollerna och tanken var att de först skulle få jobba med den roll som hade samma biologiska kön som skådespelaren själv, och att de sedan efter några veckors arbete skulle få chansen att byta roller och uppgifter med varandra, som i ett genuslaboratorium. Här hade studenterna chansen att prova sin nya kunskap i ett gestaltningsarbete. Jag var med som ickedeltagande observatör vid deras redovisningar av den första delen av arbetet, sen fick jag ge några tips på vägen in i det andra arbetet, och slutligen observera deras genuslaboratorium samt ge feedback. Studenterna fick möjlighet att verbalt uttrycka sina upptäckter under den sista redovisningen, jag antecknade några av deras reflektioner:

- Det var tydligt för oss att vi jobbade ojämnt, ... var drivande och ..... var stödjande i den här scenen. Det blev en monologscen med levande rekvisita, ett objekt.
- Man har olika friheter och rättigheter, mannen tar sig och kvinnan blir tilldelad.

- Som kvinna får jag kämpa i subjektpositionen.

Ovan tolkar jag det som att studenterna har upptäckt att den ena blev ”göraren” och den andra ”vararen” i en hel scen. De kallade det själva för stödjande och drivande roller och formulerar sig även kring objektposition och subjektposition; vilket tyder på att de har tagit till sig av vårt arbete och kunnat använda det.

Det cirkulerade funderingar kring ojämställda maktrelationer, detta blev påtagligt i en scen där det nästan var övertydligt vem som ägde makten av de två rollerna. Det krävdes olika uttryck för att få samma scen med ombytta roller, de lärde sig att ta och att ge makt för att spela fram något.

- Den fysiska manskroppen blev hotfull även om den är ett ”offer”.
- Jag blev obekvämt i att gå ifrån mannen, för han har makten i rummet.
- Att skrämmas som kvinna och som man var olika. Hotet förändras när makten ligger hos en kvinna. Vi fick ta och ge makt för att få det att funka.

Studenterna reflekterar över status och makt kontra subjekt och objekt. Kommentarer uttrycker en sorg och en nyfikenhet i att finna sig själv mitt i arbetet.

- Det var enklare för mig som kvinna att vara överordnad en annan kvinna, än att vara överordnad en man.
- Det var en tråkig insikt att det var lättare för mannen att vara överordnad, mannen kunde äga rummet och vara ett subjekt hur han än gjorde.
- Det är intressant varför vi väljer de viljorna vi väljer, om det är kopplat till vårt eget genus.

Sen ser studenterna också hur deras scenkläder ger dem ett begränsat rörelsemönster:

- Mina scenkläder var ett hinder för att göra exakt samma fysiska handlingar som han hade gjort innan mig.
- Klänningen gjorde att jag inte kunde sära på benen på samma sätt som han hade gjort innan mig.

Ett gäng frågor handlade om varför det blir roligt om en man gör typiskt kvinnliga sceniska uttryck. Jag skulle säga att det är för att vi är ovana vid att se olika sexuella uttryck på scenen.

- Varför skrattar vi när vi ser en man utföra feminina handlingar?
- Varför blir det roligt när en man objektifierar sig och gör snuskiga saker men inte när en kvinna gör det?
- Är det lättare att spela sexig som kvinna? Hur gör man en sexig maskulinitet?

Här reflekterar främst publiken kring vad den har uppfattat och tolkat i de olika scenerna. Det beror på att åskådaren har förväntningar som färgar tolkningen.

- Jag måste modifiera mina fysiska handlingar för att spela samma scen och berätta samma sak när jag gör det mot en person av samma kön som mitt eget.
- Samma fysiska handlingar fick olika innebörder, kvinnan försökte undvika något medan mannen försökte lugna ner sig själv.

Kommentar och reflektion

Reflektionerna kring undersökandet av subjektsposition och objektsposition kopplar jag ihop med vad studenterna redovisade under sina etydarbeten då denna workshop ägde rum mitt i arbetet.

- Jag har fått förståelse för vad en subjektsposition och objektsposition är. Vad uppstår när dessa möter varandra och påverkar det positionen beroende på om subjektet är en kvinna eller man och vice versa.
- Under workshopen fick jag i en debatt prova på att både inta en subjektsposition och objektsposition. Intressant vad som hände i mig privat och de upptäckter som jag gjorde har jag kunnat ta in i mitt sceniska arbete. ex. att som subjekt yttra min åsikt som jag tror är sann och ta stor plats i rummet medan i en objektsroll vara uppmärksam på vad som sägs, ta lite plats och bli osäker i diskussionen
- Jag kände att jag fick ny pepp och nya verktyg för att kunna arbeta med scenerna och situationerna på ett nytt sätt. I den andra workshopen kunde jag finna verktyg för att definiera relationen mellan mannen och kvinnan i vår scen som subjekt och objekt. Jag kunde plötsligt undersöka utifrån en subjektsposition eller en objektsroll, istället för utifrån en roll som man. Jag kunde undersöka utan att tänka på att jag var man.
- ... jag hade ganska förutfattade meningar om att min roll var konstant subjekt och att min medspelares roll var konstant objekt. Detta hängde ihop med att jag spelade en man som köpte sex av en ung kvinna som i scenen ville sälja sin kropp till mannen. När vi började undersöka med fokus på att enbart definiera subjekt och objekt så fann vi att dessa roller skiftade. Vi fick nya perspektiv och frågeställningar att undersöka utifrån.
- ... jag som man behövde inte tänka att jag spelade kvinna utan att jag istället kunde iklä mig en objektsroll eller en subjektsposition. Om jag satte på mig kjol och liten överdel fick jag kanske svårare att iklä mig rollen som subjekt än om jag hade kostym och framskjutet skrev men det var fortfarande inte direkt sammankopplat.

Tillsammans med utvärderingarna kan jag konstatera att studenterna har haft användning för de nya begreppen i sitt sceniska arbete. Genom att använda subjekt/objektsposition kunde de ge sitt rollarbete en ytterligare dimension och utvidga sitt upptäckande och undersökande av skådespeleriets konst. Med stöd från workshopen vågade studenterna testa nya uttryck i sitt gestaltungsarbete istället för att hamna i invanda mönster.

Slutdiskussion

Jag tror att om man synliggör för studenterna att alla genusuttryck är möjliga och tillgängliga och kan användas som en tillgång i deras gestaltungsarbete så öppnar det för andra möjligheter. Min ambition var att studenterna skulle kunna omfamna dessa teorier på ett för dem behändigt vis. Att få prova på golvet och låta tankar om genus genomsyra hela deras arbete blev det bästa pedagogiska medlet. Om studenterna får prova dessa handlingar, alltså imitera dem, så kan de upptäcka mönstret och därmed göra ett aktivt val att spela olika genusidentiteter. Genom att överdriva de tecken som kallas som feminina respektive maskulina så kan skådespelaren se dem för vad de är, tecken och konstruktioner.

I genomförandet av fokussamtalen valde jag att inte spela in ljud eller videofilma studenterna då jag på förhand uppfattade den typen av samlande som integritetskränkande. Jag använde mig istället bara av anteckningar. Med facit i hand kan jag se att jag borde ha bandat samtalen, dels för att kunna lyssna till dem flera gånger och dels för att kunna återge dem på ett objektivt sätt. De av mig förda anteckningarna är endast mina subjektiva uppfattningar kring materialet som vi behandlat i samtalen. Eftersom mitt syfte med fokussamtalen har varit att uppfatta ett meningsinnehåll hos studenterna för att föra diskussionen vidare och utveckla nästa del i arbetet med genusmedvetengestaltning, så har de exakta orden emellertid inte varit viktiga utan snarare att kunska tillsammans. Därför kan jag också tycka att en inspelning inte var nödvändig. Jag finner enkäterna och utvärderingarna som tillfredsställande data då dessa är direkt skrivna av studenterna själva. Jag har försökt kompensera bristen på exakt data från fokussamtalen genom det skrivna material jag har från studenterna själva, därför sker vissa hänvisningar från samtalen till enkäterna. Då mitt mål med enkäterna var främst egoistiskt, för min undersöknings skull, så gav jag inga instruktioner om att de var obligatoriska att fylla i. Hälften av klassen valde att fylla i frågorna vid första enkäten och vid utvärderingen valde hälften att svara. Jag kan omöjligt förklara denna svarsfrekvens och jag avser heller inte att göra det då jag aldrig krävde svar från studenterna. Jag har tolkat de svar jag fått in och resonerat kring dem som om de är giltiga för hela klassen, jag kopplar även ihop mina tolkningar kring enkätsvaren med de diskussioner där hela klassen varit närvarande och jag fört anteckningar.

Till de andra faktorer som jag reflekterat över under processens gång hör heterogeniteten i gruppen. Studenterna kommer från olika bakgrunder, är i olika åldrar och har olika mycket erfarenheter av att läsa teori på universitet. Detta var en förutsättning som jag hade att jobba med, och mitt mål var att oavsett tidigare erfarenheter så ska de känna att de jobbar tillsammans som klass från samma teoretiska grund. En annan förutsättning var att klassen hade framfört önskemål om att få jobba praktiskt för att lära sig genusteorier. Jag kan dra slutsatsen att jag har lyckats med båda dessa mål utifrån dessa utvärderingssvar:

- ... dina workshops har gett vår klass en gemensam grund att stå på när det gäller att arbeta med de här frågorna. Vilket är oerhört viktigt, eftersom vi från början upplevde oss ha en stor klyfta på grund av att alla inte var insatta.
- Vi upplever dig som väldigt inkluderande, man känner sig sedd och lyssnad på, och du ger alla utrymme att reflektera och utveckla sina tankar. Du känns även ödmjuk inför det faktum att vi alla behöver lära oss, att vi besitter olika mängder kunskap och intresse, vilket vi tror behövs i en klass som är så pass olika inför dessa frågor.
- Det första jag vill säga är att jag blir kreativ på dina lektioner för att du är förstående med att alla är olika långt komna i sitt genus tänk. Jag som tidigare inte arbetat så mycket med genus samt inte varit så medveten känner mig fri på dina lektioner att testa, prata, fråga.
- ... allt teoretiskt vi pratar om har fått en praktisk koppling...
- Jag har fått ett ökat genusvokabulär. Det har varit givande och nyttigt.
- ... det har varit mycket intressant och det har hjälpt mig att förstå vad genus faktiskt innebär.
- Jag har haft svårt att följa med i alla diskussioner och allt har varit mycket teoretiskt förutom med dig, du har jobbat med praktiskt och jag har därför kunna sett och förstått vad det innebär på ett annat sätt och framför allt fått mig att inse hur jag kan använda det i mitt sceniska arbete.
- Det har gett mig en större förståelse i genus som jag har kunnat använda och tänka ett extra steg i scenframställningen.
- ... du lägger inte några egna värderingar i det du lär ut, utan istället låter oss diskutera kring det du tar upp och vill tillsammans med oss diskutera fram en lösning. Då känner man sig delaktig och att det finns en anledning att arbeta kring genus.

Jag förstår att båda workshop delarna var lika viktiga för studenterna. Deras förståelse för begreppen som jag presenterat har grundats i dem på ett sätt som kan bli användbart i deras fortfatta gestaltningsarbete. Men det är också viktigt att de får stöd från sina pedagoger i fortsättningen så att genusmedvetenheten uppmuntrar till ännu mer konstnärlighet.

Sammanfattning

Resultaten av min undersökning kan sammanfattas i följande punkter:

- Studenterna har fått en gemensam grund att jobba från i sin genusmedvetenhet
- Studenterna har haft användning för begreppen subjektsposition och objektsposition i sitt gestaltungsarbete
- Studenterna har upptäckt mönstret hos sig själva och i samhället
- Studenterna har visat på att de kan redogöra och reflektera över sina upptäckter, både i skrift, tal och i sitt agerande på scenen

Det har nu blivit dags att besvara min undersökningsfråga som löd:

Hur går jag tillväga för att omvandla en teori kring genus, till praktik och konstnärlighet för en skådespelarstudent?

Jag kan konstatera följande; genom att fysiskt prova uttryck och göra drag samt öva på hur olika förhållningssätt till varandra och sig själva, så kan studenterna lära sig sådant som från början tycks ”för teoretiskt”. Begreppen subjektsposition och objektsposition öppnar för nya normkritiska tankar i skådespelarens gestaltning. De går att applicera längs med hela gestaltungsarbetet och blir således en hållning gentemot helheten och undviker att appliceras på i efterhand.

Jag kan konstatera att jag har lyckats besvara min undersökningsfråga. Skådespelarna har fått ut precis vad jag hade planerat av vårt samarbete. Syftet med uppsatsen var att undersöka om begreppen subjektsposition och objektsposition är verksamma för en skådespelare i hans gestaltungsarbete. I studenternas utvärderingar kan jag utläsa att de har haft hjälp av den begreppsprövningen.

Jag kan även konstatera att mitt andra syfte, att bidra till utvecklandet av en genuspedagogisk metod för dramapedagoger, har uppfyllts. Studenterna visar ett förhållningssätt i sina utvärderingar och i sitt praktiska arbete som tyder på att de har lärt sig grundläggande genusteorier och kunnat använda sig av dem.

Ett delsyfte har också varit att förklara varför en genusmedveten gestaltning är att föredra i en skådespelares utbildning. I bakgrunden för jag ett resonemang kring att utbildningen på teaterhögskolan bör observera sociala normer som något som man är medskapare till och därmed har ett ansvar kring hur dessa reproduceras. Jag förklarar att skådespelaren kan både utnyttja kunskapen om kön/genus som sociala konstruktioner i

sitt gestaltande och för att ifrågasätta sociala normer. Jag skulle föredra om utbildningen på teaterhögskolan fick vara ett genuslaboratorium där allt är möjligt.

Mitt tillvägagångssätt i undervisningssituationerna har fungerat bra. Jag har hela tiden försökt vara ödmjuk inför studenternas olika kunskapsnivåer och med stort tålamod samt stolthet sett hur de utvecklats och fått göra sina upptäckter i sin egen takt. Jag har lärt mig att ge instruktioner på ett begripligt sätt, och att om jag själv är osäker på en instruktion så blir studenterna det med. Jag har utvärderat min pedagogik längs vägen och det har gett mig färskare instruktioner och tankar varje gång jag mött studenterna.

Epilog och tack

Jag skulle vilja avsluta den här uppsatsen med några ord om framtiden. Min önskan är att fortsätta undersöka vad en genusmedveten gestaltning kan vara, tillsammans med studenterna på skådespelarprogrammet. Arbetet, funderingarna och undersökandet slutar inte här utan fortsätter i allt jag gör. Jag vill fortsätta utveckla workshops för utbildningen och jobba parallellt med dem. Nästa steg skulle kunna vara att ta tag i intimiteten och sexualiteten som undersökningsobjekt. Min nästa ambition kanske blir att tänja skådespelarens bilder av sexualitet och på så sätt förnya konsten. Det skulle också vara intressant att få möjligheten att fortsätta undersökandet av subjektet och objektet tillsammans med studenterna. Kanske kan man hitta flera olika subjekt för en och samma roll? Eller kanske kan man använda objektpositionen som ett verktyg för subjektet att driva viljan? Jag vill hitta vägar för skådespelaren att undersöka sitt handlande på scenen och själv bli nyfiken på vad som ligger bakom det. Jag vill fortsätta att undersöka huruvida det är möjligt och om det i så fall är verksamt för skådespelaren att göra en genusanalys av rollen inifrån scenen. Den typen av bedömning skulle kunna bygga på en "utanför blick" som till exempel regissören, dramaturgen eller åskådaren innehar, och i så fall undrar jag om den analysen gör en roll spelbar för skådespelaren eller om den hämmar ett handlande i situationen. Alltså finns det många nya infallsvinklar och mycket att jobba med och jag ser fram emot att utveckla mitt samarbete med teaterhögskolan/orna.

Jag vill också passa på att tacka Barbara Wilczek och Rikard Loman, som både skiljer på och förenar praktik och teori för mig. Tack även till pedagogerna vid skådespelarprogrammet som har möjliggjort det här samarbetet överhuvudtaget.

Slutligen ett särskilt tack till alla studenter i årskurs 1 som under hösten 2012 har varit mina perfekta medarbetare i laboratoriet. Ni är underbara, fortsatt upptäcka!

Referenslista

- Butler, Judith (2006) *Genus ogjort: kropp, begär och möjlig existens*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag
- Edemo, Gunilla & Engvoll, Ida (red.) (2009) *Att gestalta kön: berättelser om scenkonst, makt och medvetna val*. Stockholm: Teaterhögskolan i Stockholm
- Elf Karlén, Liv & Stormdal, Emma & Vinthagen, Rebecca (2008) *Större än så här, tankar för en genusnyfiken gestaltning*. Stockholm: Bokförlaget Atlas
- Rosenberg, Tiina (2004) *Besvärliga människor*. Stockholm: Atlas
- Rosenqvist, Mia Maria & Andrén, Maria (2006) *Uppsatsen mystik*. Uppsala: Hallgren & Fallgren
- Widerberg, Karin (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur
- <http://www.ne.se/sve/biologism>, Nationalencyklopedin, hämtad 2013-01-13

Bilaga 1, Svaren på frågeformuläret

Hur upplevde du skillnaden mellan de olika utflykterna?

A) Stor skillnad, men också många likheter. Olika med sättet att bemöta uppgifter. Maskuliniteten – rakare oorganiserat. Sen med fyllan: extremer, älskar varann eller hatar varann. Feminiteten – mer komplicerat, mer planerat, uppstyrt. ”falskare”, baktalar bakom ryggen.

B) Lättare att gå in i maskuliniteten än feminiteten. Kan bero på att det ligger längre ifrån mig själv och statusen som blir är fantastisk att få vara i. Sen gjorde det mycket med strumpan mellan benen. Den var tydlig och jag kunde utifrån den hitta maskuliniteten på ett lättare/snabbare sätt.

C) Jag upplevde skillnaderna som stora. Jag tänker att det kan ha att göra med att vi arbetade med ytterligheter inom båda områdena. Jag kände också att skillnaden låg i att jag som maskulinitet kände ett övertag och känsla av att jag betraktade. Jag ägde på något sätt situationen för att jag på något sätt hade förutsättningarna med mig. I feminiteten kände jag mig mer betraktad, utsatt och där på någon annans premisser. Situationens utgång styrdes av någon annan. Jag kände mig sexig i den senare. Som om det var okej att vara det. Så kände jag inte i maskuliniteten. När vi sen fick sätta detta i en situation, åka till ”sommartugan”, så kände jag dock ingen större skillnad på det stora hela. Det var skillnad i uttryck, hur vi rörde oss och talade, men ingen större skillnad i vad som hände där. Allt styrdes av att vara ett med gruppen på något sätt. Att passa in i det som var norm just där.

D) Maskuliniteten var först och främst mycket med högljutt, hetsigare och mera fysisk. Samt högre röster. Även mera raka mot varandra. Medans fem var mera ”backstabbing” mer planering/organisation.

E) I båda utflykterna kände jag mig låst i ett mönster, skillnaden mellan de båda var hur den bästa upplevelsen var. I maskuliniteten hade jag inga hämningar, men heller inget utrymme för känslor. Flera gånger kände jag saker jag inte visade när jag i feminiteten snarare kanske la på mer känslor. I feminiteten hade jag långt mycket fler hämningar, hindrade impulser och var inte spontan på samma sätt.

F) Jag upplevde en intellektuell skillnad. Maskuliniteten kändes mycket mer hjärndöd och empatilös. Feminiteten pratade heller inte om de smartaste sakerna men det fanns en annan känsla för att hitta sin plats i gruppen, en anpassningsförmåga. Dessutom var jag mycket mer medveten om vad jag gjorde i feminiteten. Den obehagligaste upptäckten var när vi skulle känna oss betraktade och sexiga i feminiteten, och jag märkte att jag bara jobbade med fasad och yttre istället för att sätta det i huvudet.

Vad skulle du säga är ett handlande ur en subjektspostion?

A) Jag vet inte om jag upplevde att det förekom, om jag fattat rätt vad subjektspostion betyder. Jag upplevde att man hela tiden påverkades av gruppen och att jag i synnerhet gjorde inga handlingar för att jag ville det själv, kanske bara i så fall för uppmärksamhet och status.

B) I en subjektspostion betraktar man någon ett något. Jag förknippar positionen med ett övertag i en situation. Det bygger på att personen i subjektspostion har objektiviserat någon annan.

C) Du behöver inte vara lika medveten om hur du ser ut och det känns som du har ett överläge!

D) Att i sitt handlande utgå från att man själv formar och skapar sin situation, position och sina förutsättningar.

E) Det finns en slags självsäkerhet i det, det som händer utgår från mig, jag bestämmer om det ska hända och vad som ska hända. Vilket innebär ett ansvar vilket i sin tur ger pondus och makt.

Vad skulle du säga är ett handlande ur en objektsposition?

A) bastuhäng, öldrickande, hejarramsor och skvaller. Gruppträck är en allmän företeelse i båda utflykterna.

B) Som objekt är man betraktad. Man är på något sätt utsatt vilket färgar ens handlingar. En objektsposition tror jag föder handlingar som pekar på komplex. Generellt skulle jag säga att det leder till ett handlande som innebär osäkerhet och passivitet.

C) Man tänkte väldigt mycket på hur man såg ut och man "ville" vara i ett underläge. Otoligt medveten, på ett dåligt sätt.

D) Att i sitt handlande utgå från att någon annan formar och skapar situation, position och förutsättningar.

E) Andra kan använda sig av mig. Jag är en hjälpreda, betraktad utan någon egen direkt vilja. Objektspositionen innebär också en oförmåga att välja riktning i scen/liv.

Bilaga 2, Studenternas utvärderingar

A) Här kommer lite kommentarer om dina workshops

En sak som vi tycker har varit väldigt bra med dina workshops är att dom har gett vår klass en gemensam grund att stå på när det gäller att arbeta med de här frågorna. Vilket är oerhört viktigt, eftersom vi från början upplevde oss ha en stor klyfta på grund av att alla inte var insatta.

Vi uppskattar även att allt teoretiskt vi pratar om har fått en praktisk koppling, vilket var exakt vad vi efterfrågade efter dagen med ....(reds. anm; namn borttaget pga konfidentialitetskravet) som vi inte upplevde hade någon praktisk koppling alls.

Vi vill även ha sagt att vi behöver ha dig kvar i samarbete med vår klass. Inte bara för att vi upplever oss ha ett behov av att vidareutveckla tankar och idéer som uppstått när vi arbetat med dig, utan även för att det verkade som att det var först efter din workshop angående subjekt/objekt som pedagogerna verkade inse att vi behöver jobba med det. Vi behöver arbeta mer med dig för att ta vidare teori in i vårt gestaltungsarbete, och det är även soft att jobba med någon som inte är pedagog, men som heller inte är en i vår klass. Du tillför en objektivitet som kan vara nyttig i dessa sammanhang, där saker och ting lätt blir jobbigt och obekvämt för många.

Vi uppskattar även ditt sätt att arbeta med oss. Vi upplever dig som väldigt inkluderande, man känner sig sedd och lyssnad på, och du ger alla utrymme att reflektera och utveckla sina tankar. Du känns även ödmjuk inför det faktum att vi alla behöver lära oss, att vi besitter olika mängder kunskap och intresse, vilket vi tror behövs i en klass som är så pass olika inför dessa frågor.

B) Än en gång, stort tack för det material och övningar du kommit med till oss! Det har varit givande och nyttigt för mig. Jag ser fram emot att jobba vidare med dig under fortsättningen av utbildningen!

Vad dina workshops har gett mig till genusarbetet med scenen:

-ett ökat genusvokabulär

- förståelse för vad en subjektposition och objektposition är. Vad uppstår när dessa möter varandra och påverkar det positionen beroende på om subjektet är en kvinna eller man och vice versa

- under workshoppen fick jag i en debatt prova på att både inta en subjektposition och objektposition. Intressant vad som hände i mig privat och de upptäckter som jag gjorde har jag kunnat ta in i mitt sceniska arbete. ex. att som subjekt yttra min åsikt som jag tror är sann och ta stor plats i rummet medan i en objektsroll vara uppmärksam på vad som sägs, ta lite plats och bli osäker i diskussionen

- fått erfarenhet av att göra utflykt till det maskulina och feminina. kunde relatera till det när jag undersökte olika könsroller i scenen och var inte rädd för att ta ut svängarna när jag hade med mig en erfarenhet från dina workshops

-----
C) Jag tycker dina genusdagar har varit mycket intressanta och det har hjälpt mig att förstå vad genus faktiskt innebär. Jag har haft svårt att följa med i alla diskussioner och allt har varit mycket teoretiskt förutom med dig, du har jobbat med praktiskt och jag har därför kunna sett och förstått vad det innebär på ett annat sätt och framför allt fått mig att inse hur jag kan använda det i mitt sceniska arbete. Det har varit väldigt roligt att jobba

med dig och jag ser fram emot fler sådana dagar framöver!
Bra jobbat! :)

D) Jag tycker det två eftermiddagarna med dig har varit jättebra!
Det har gett mig en större förståelse i genus som jag har kunnat använda och tänka ett extra steg i scenframställningen.
Jag tycker att jag blivit mer medveten om hur jag är och hur det ser ut i samhället vad gäller genus och subjekt/objekt.
Dina workshops har fått mig att tänka och reflektera över mycket. Det har varit en del jobbigt i det att analysera andra och sig själv i dessa frågor men jag tror att det varit nyttigt och lärorikt.

Hoppas vi kan samtala med dig mer och bolla tankar med dig även nästa termin!

E) Det första jag vill säga är att jag blir kreativ på dina lektioner för att du är förstående med att alla är olika långt komna i sitt genus tänk. Jag som tidigare inte arbetat så mycket med genus samt inte varit så medveten känner mig fri på dina lektioner att testa, prata, fråga.
Det betyder jätte mycket för mig för det är då jag också lär mig. Du är intresserad av våra åsikter och synpunkter vilket skapar ett öppet och tryggt klimat. Genom dina övningar har jag också fått en tydligare bild av femininitet och maskulinitet, eftersom jag fick uppleva äkta känslor när vi gjorde dessa två skillnader praktiskt istället för att bara diskutera kring dom. Jag tycker också om att du inte lägger några egna värderingar i det du lär ut, utan istället låter oss diskutera kring det du tar upp och vill tillsammans med oss diskutera fram en lösning. Då känner man sig delaktig och att det finns en anledning att arbeta kring genus. Du inspirerar mig!

Jag hoppas på ett fortsatt arbete med dig och din pedagogik. Du har gjort mycket i min hjärna, i positiv bemärkelse.

F) Under den första workshopen arbetade vi med att identifiera maskuliniteter och femininiteter. Jag hade en uppfattning om vad jag i stort tänkte kring dessa. Jag upplever att jag hade en bild av hur jag skulle se ut och hur dessa två skulle yttra sig fysiskt. Det jag insåg under och efter workshopen var att jag inte hade förståelse för vad dessa uttryck gav uttryck för. Som tex hade jag en väldigt klar bild över hur jag skulle gå i en femininitet men hade inte reflekterat över att jag genom det sättet att gå kanske framhävde min byst och fick mina ben att verka längre, sensuellare osv. Vi fick också arbeta med att dölja något på vår kropp samtidigt som vi framhävde något annat. Det kändes obekvämt att förhålla sig till alla som om man var gäst i någon annans rum. Plötsligt blev jag mer medveten om att det är strukturer som format vad som är maskulint och feminint. Att det feminina sättet att röra sig är tillskrivet kvinnan för att hon förväntas vara ett objekt för en mans beskådning. Detta är självklart något väldigt generellt men något som blev tydligt för mig under vår första workshop. Det som blev tydligt var skillnaderna i hur man förhåller sig till rummet och till andra man möter i respektive "-tet". Mina upptäckter och tankar rörde sig mest kring den extrema femin. för att det är något som ligger längre ifrån mig på ett personligt plan. Jag kände mig verkligen inte hemma i den extrema maskulin heller men där har jag utforskat mer eftersom att jag växt upp i ett samhälle där det förväntas att jag som man skall vara mer maskulint färgad. Denna första workshop gav mig flera verktyg att identifiera vilka normer jag ser reproduceras både i verkligheten och i mitt sceniska arbete. Den gav ett par starkare "glasögon" som jag känt att jag haft med mig i flera sammanhang efter det.

Det räcker att jag tittar på min klass för att upptäcka att männen har mycket lättare för att äga ett rum och att kvinnorna måste ta sig den platsen.

Under den andra workshopen undersökte vi objekts och subjeks-roller. Detta var mitt under vårt arbete med våra scener. Jag kände här att jag fick ny pepp och nya verktyg för att kunna arbeta med scenerna och situationerna på ett nytt sätt. Jag kände efter vår första workshop att jag hade fått lättare att identifiera vad som var förväntat av könet jag själv har och det kön jag gestaltar. Det hade jag väldigt svårt att förhålla mig till. Jag ville inte falla i att gestalta en norm och att spela den sviniga mannen med alla maskuliniteter i världen. Jag kände jag föll dit hela tiden och att det hämmad mig. I den andra workshopen kunde jag finna verktyg för att definiera relationen mellan mannen och kvinnan i vår scen som subjekt och objekt. Jag kunde plötsligt undersöka utifrån en subjeksroll eller en objektsroll, istället för utifrån en roll som man. Jag kunde undersöka utan att tänka på att jag var man. När vi sedan skulle gå tillbaka för att arbeta med vår scen så hade jag ganska förutfattade meningar om att min roll var konstant subjekt och att min medspelares roll var konstant objekt. Detta hängde ihop med att jag spelade en man som köpte sex av en ung kvinna som i scenen ville sälja sin kropp till mannen. När vi började undersöka med fokus på att enbart definiera subjekt och objekt så fann vi att dessa roller skiftade. Vi fick nya perspektiv och frågeställningar att undersöka utifrån.

När vi sedan gick in i experimentveckan så skulle vi testa att byta roller och kön på rollerna. Där upplevde jag att jag framförallt hade stor nytta av mina kunskaper från den andra workshopen. Att jag som man inte behövde tänka att jag spelade kvinna utan att jag istället kunde iklä mig en objektsroll eller en subjeksroll. Om jag satte på mig kjol och liten överdel fick jag kanske svårare att iklä mig rollen som subjekt än om jag hade kostym och framskjutet skrev men det var fortfarande inte direkt sammankopplat. Det var intressant att arbeta med olika förutsättningar för att nå sitt mål oavsett vad det var.

Bilaga 3, Instruktioner; första workshopen

1. Uppvärmning

Tre minuters egen uppvärmning av kroppen, därefter följer gående i riktningar. Föreställ dig en kvinna som betytt mycket för dig under din uppväxt, härma hennes sätt att röra sig, gå och sitta. Detsamma med en man som betytt mycket för dig. Följ en klasskamrat, kopiera hans sätt att röra sig.

2. Kropp 1

Vertikal hållning, bröstkorgen är platt, herrskor, avslappnad, rak nacke, släpp ut magen, höften är en låda. Prova olika tempon med gångstilen, prova sitta eller ligga.

3. Rummet

Du betraktar de som rör sig i ditt rum. ”Du är välkommen att besöka mig i mitt rum.” Möt någon i rummet, berätta något– som att det är du som har kommit på det.

4. Improvisation

Vi åker ut till en stuga för att ha fest. Successivt dricker ni mer alkohol. På andra sidan sjön finns några tjejer som också har fest.

5. Paus

6. Kropp 2

Gå utan riktning, skor med hög klack, bröstkorgen är ömtålig, ta mindre plats, huvudet sitter löst och tappar från sida till sida, du ler. Dölj en kroppsdel, framhäv en annan, utan att det märks! Prova olika tempon, prova sitta eller ligga.

7. Rummet

Du är gäst i rummet, du är betraktad, du njuter av att vara betraktad, lämna plats till de andra i rummet. Möt någon i rummet och berätta om ett problem som du har, ge den andre råd om hur den ska bli av med sitt problem.

8. Improvisation

Vi åker ut till en stuga för att ha fest. Successivt dricker ni mer alkohol. På andra sidan sjön finns några killar som också har fest.

9. Spontana tankar och samtal

Upptäckte du något? Var något välbekant eller främmande? Vad tar du med dig härifrån?

Bilaga 4, Instruktioner; andra workshopen

1. Uppvärmning

Gå i riktningar, öka tempot, välj mellan gång, löpning eller frysning. Frys i dramatisk pose, kopiera någon annans pose eller flytta in i hens scen, kontrastera eller fyll i.

2. Spegelövning

Två och två, placera din partner i en position som för dig står för makt, låt bytet mellan vem som för och vem som följer bli flytande.

3. Subjektsposition

Tydliga riktningar, det här är ditt rum, betrakta dem som befinner sig i ditt rum. Du är jaget i den här situationen och vad du gör är viktigt, det kan ta hur lång eller kort tid som helst. Möt någon annan och berätta en sanning, du bestämmer när samtalet är över.

4. Objektsposition

Otydliga riktningar, du är besökare i rummet, du är betraktad. Någon annan bestämmer vad som är rätt och fel, bra och dåligt, du blir till i någon annans blick. Höj någon annan genom att sänka dig själv. Låt den andra personen avsluta samtalet.

5. Mixa

Vi mixar mellan subjektet och objektet till musik. Överdriv för dig själv. Socialisera med de andra.

6. Debattera

Vi sitter som i ett debattprogram, halva gruppen börjar som subjekt, andra som objekt, vi diskuterar ett aktuellt ämne. Vi byter inställning till debatten men behåller vår åsikt i frågan.

7. Komposition

Hitta rörelser som du tycker beskriver subjekt och objekt för dig. Bestäm dig för tre rörelser vardera, vi visar för varandra och låter tysta scener uppstå.

8. Reflektion och tankar

Upptäckte du något? Var något främmande eller välbekant? Vad tar du med dig härifrån? Hur arbetar du med din text utifrån detta?